

STAVOVI I PERCEPCIJE VLASNIKA TURISTIČKIH SEOSKIH OBITELJSKIH GOSPODARSTAVA O RAZVOJNIM POTENCIJALIMA AGROTURIZMA PETRINJSKOG KRAJA

Datum prijave: 10.01.2015.
Datum prihvaćanja: 29.05.2015.

UDK: 338.48:63
Stručni rad

doc. dr. sc. Zdenko Braičić i Marina Škriljevečki, mag. prim. educ.

Učiteljski fakultet Zagreb, Odsjek u Petrinji
Sveučilište u Zagrebu

Trg Matice hrvatske 12, Petrinja, Hrvatska

Telefon: 044/551-324 Fax: 044/551-333 E-mail: zdenko.braicic@ufzg.hr

SAŽETAK - U ovom radu autori se bave problematikom ruralnog i agroturizma petrinjskog kraja. Nakon kraćeg teorijskog uvoda iznose se stavovi vlasnika turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava o aktualnom stanju i potencijalima razvoja ruralnog i agroturizma ovog kraja, kao i o turističkoj djelatnosti na vlastitom gospodarstvu. Zaključuje se da navedeni oblici turizma ne zauzimaju značajnije mjesto u gospodarstvu petrinjskog kraja te da su znatno slabije razvijeni u odnosu na druge dijelove Sisačko-moslavačke županije, naročito u usporedbi s Lonjskim poljem i Moslavinom. U natoč postojanju prirodnih i kulturnih atrakcija, nepovoljna demografska i gospodarska kretanja, geografska marginaliziranost kraja, ali i nedovoljan interes stanovništva te gradskih i županijskih vlasti, neke su od glavnih prepreka jačeg razvoja ruralnog i agroturizma.

Ključne riječi: petrinjski kraj, ruralni turizam, agroturizam, turistička seoska obiteljska gospodarstva

SUMMARY - In this paper the authors are focusing on the problems of rural and agro-tourism in Petrinja region. After a short theoretical introduction this paper outlines the attitudes of the owners of tourist rural family households about the current situation and potentials for the development of rural and agro-tourism in this region, as well as the tourist activities on their estates. It is concluded that rural and agro-tourism do not have an important place in the economy of Petrinja region and that they are significantly less developed in comparison with other parts of Sisak and Moslavina county, especially compared with Lonjsko polje and Moslavina. Despite the existence of natural and cultural attractions, inauspicious demographic and economic movements, geographic marginalisation of the region as well as the inadequate interest of the population, town and county authorities are some of the main obstacles for a stronger development of rural and agro-tourism.

Key words: Petrinja region, rural tourism, agro-tourism, tourist rural family households

1. UVOD

Prema aktualnom političko-teritorijalnom ustroju petrinjski kraj obuhvaća upravno područje Grada Petrinje, ukupne površine 380,65 km² s ukupno 55 naselja, koje je u sastavu Sisačko-moslavačke županije. Petrinjski je kraj smješten na dodiru kupske nizine i gorskog zaleđa. Fluvijalna nizina Kupe, Hras-tovička gora i sjeverni rub Zrinske gore s okolnim brežuljcima njegove su osnovne fizičko-geografske cjeline. Povijesno gledajući ovaj je kraj dio Banovine, regije burne prošlosti koju ratna zbivanja redovito nisu zaobilazila što je vidljivo i u današnjem društveno-gospodarskom razvoju.

Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine na administrativnom području Grada Petrinje živjelo je 24.671 stanovnika od čega 15.681 st. u Petrinji te 2.470 u Mošćenici, urbaniziranom prigradskom naselju između Petrinje i Siska. U ruralnom dijelu petrinjskog kraja živjelo je preostalih 6.518 stanovnika. Podsjetimo da je predratne 1991. godine u petrinjskom kraju obitavalo 35.151 stanovnika od čega na ruralnom prostoru 13.614 (tablica 1). To znači da je broj stanovnika ruralnog područja više nego prepolovljen. Razlozi ovako drastičnog pada broja stanovnika vrlo su složeni, ali su najvećim dijelom posljedica ratnih zbivanja tijekom devedesetih godina prošlog stoljeća. Uz neposredne gubitke rat je doveo do velikih migracija stanovništva (Do-

vrančić, 2003) čime je ruralni dio izrazito depopuliran. Petrinjski kraj je s gustoćom naseljenosti od 64,8 st./km² u odnosu na nacionalni prosjek (75,7 st./km²) ispodprosječno naseljen.

TABLICA 1: PROMJENA BROJA STANOVNIKA PETRINJSKOG KRAJA IZMEĐU 1991. I 2011. GODINE

Područje	1991.	2001.	2011.
Grad Petrinja	35.151	23.413	24.671
- Petrinja	18.706	13.801	15.683
- Mošćenica	2.831	2.348	2.470
Ruralna naselja	13.614	7.264	6.518

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., CD ROM; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, <http://www.dzs.hr>

Razmjerno zapušteni prometni pravci pridonijeli su geografskoj marginalizaciji petrinjskog kraja, a ratna događanja s kraja prošlog stoljeća i tada nastupajući tranzicijski procesi negativno su se odrazili na njegovo gospodarstvo. Osim što je intenzivirana deagrarizacija, uslijed čega je na ovom prostoru preostalo malo poljoprivrednog stanovništva, u devedesetim godinama prošlog stoljeća započinje proces deindustrijalizacije. Ruralno stanovništvo, dotad zaposleno u obližnjoj Petrinji i Sisku, mahom je izgubilo posao imajući za posljedicu masovnu (i danas visoku) nezaposlenost. Stopa nezaposlenosti u petrinjskom kraju iznosila je 2011. godine 25,9%, odno-

sno bila je znatno viša nego u Sisačko-moslavačkoj županiji (21,2%) i Republici Hrvatskoj (16,3%) (prema podacima Popisa stanovništva 2011. (izračunali autori).

Navodeći elemente na kojima se može temeljiti budući razvoj Petrinje ekonomist Čavrak (2003) među ostalim je izdvojio prirodne resurse koji pružaju mogućnosti razvoja kontinentalnog i seoskog te izletničkog turizma, blizinu Zagreba, čist i sačuvan okoliš te čisto obradivo zemljište. Kada se govori o ruralnom turizmu, temeljnim nositeljem njegova razvoja smatraju se turistička seoska obiteljska gospodarstva (Bolfek i sur. 2013). Uvođenje turističkih djelatnosti u ruralni kraj za obiteljska poljoprivredna gospodarstva znači dodatni izvor prihoda i unapređenje njihove ekonomske učinkovitosti (Čurić, 2010). Njihov razvoj može biti jedan od instrumenata zadržavanja mladog stanovništva na ruralnim područjima (demografski učinak), ali i čimbenik podizanja poljoprivrede na višu razinu uz očuvanje kulture i tradicije (Čurić, 2010).

Pojam ruralni turizam ima šire značenje te uključuje sve turističke aktivnosti i oblike turizma u ruralnom prostoru (Baćac, 2011). Uži pojam od ruralnog turizma je seoski turizam koji se odnosi na seoski ambijent i aktivnosti na seoskom prostoru (koji je dio ruralnog prostora), a to su poljoprivreda, gastronomija, manifestacije i dr. (Baćac, 2011). Još je uži pojam agroturizma koji se odnosi na odmor i aktivnosti na seoskom gospodarstvu. Ono može biti registrirano obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo (OPG), poljoprivredni obrt ili poljoprivredno trgovačko društvo (Demonja i Ružić, 2010). Svako obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo (OPG) koje pruža turistički proizvod ili uslugu stječe status turističkog seoskog obiteljskog gospodarstva (TSOG) (HGK, 2002). Njegova je osnovna djelatnost poljoprivreda, dok su turističke usluge poput smještaja i prehrane dodatna djelatnost. Prema tome, agroturizam je oblik seoskog turizma koji se najčešće poistovjećuje s turizmom na seoskim obiteljskim gospodarstvima (TSOG).

U ovom radu autori se na primjeru petrinjskog kraja bave turizmom na seoskim obiteljskim gospodarstvima (TSOG) kao najčešćem pojavnom obliku agroturizma. Nakon kraćeg teorijskog uvoda iznose se stavovi i percepcije vlasnika turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava o aktualnom stanju i potencijalima razvoja ruralnog i agroturizma ovog kraja, kao i o turističkoj djelatnosti na vlastitom gospodarstvu.

2. AKTUALNO STANJE RURALNOG I AGROTURIZMA PETRINJSKOG KRAJA

Prema Strategiji ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2008.-2013. godine petrinjski kraj označen je kao pretežno ruralno područje. Razvoj ruralnog i agroturizma omogućen je raznolikošću i atraktivnošću prirodnih krajobraza u dolinama Kupe, Petrinjčice i Utinje te Zrinske i Hrastovičke gore (Strategija razvoja ruralnog turizma Sisačko-

moslavačke županije 2014.-2020.). Treba istaknuti da je petrinjski kraj među tri najbogatije hrvatske regije po zalihama pitke vode (Bučar, 2007), a navedene rijeke pružaju mogućnosti razvoja sportskog ribolova koji ovdje ima dugu tradiciju. Gorska uzvišenja pružaju mogućnosti razvoja planinarskog turizma, ondje su i značajna lovišta, a postoje i mogućnosti razvoja ornitološkog turizma. Kotar šuma je zaštićeno prirodno područje na ruralnom području Petrinje. Od kulturne baštine na ruralnom području nalaze se tradicionalne drvene kuće tzv. korablje. Ondje su i utvrde Čuntić, Pecki i Klinac-grad. Nažalost, većina sakralnih objekata je uništena u Domovinskom ratu. Iako su uglavnom ponovno izgrađeni, izgubili su karakter graditeljskog dobra (Boranić-Živoder i sur. 2013).

Usprkos postojanju prirodnih i kulturnih atrakcija, turistički je razvoj određen i nizom drugih čimbenika poput prometno-geografskog položaja i prometne povezanosti s emitivnim područjima, socio-demografskih značajki stanovništva i stupnja općeg gospodarskog razvoja (Boranić-Živoder i sur. 2013). Petrinjski kraj je dio tradicionalno nerazvijenog prostora Banovine čiji su postojeći razvojni problemi dodatno potencirani u posljednjem ratu. Budući da je riječ o regiji koju su glavni prometni pravci zaobišli, a demografske prilike obilježene visokim udjelima starog i nedovoljno obrazovanog stanovništva su nepovoljne (Ilić i Orešić, 2000), može se ustvrditi da potonji čimbenici ne idu u prilog turističkom razvoju Banovine. Ipak, zbog jačih veza sa Siskom i relativne blizine Zagreba, demografske i gospodarske prilike petrinjskog kraja nešto su povoljnije negoli u ostalim dijelovima Banovine (Braičić i Lončar, 2011). U skladu s tim, ruralni i agroturizam petrinjskog kraja i cijele Banovine izrazito su slabo razvijeni.

Zabrinjava činjenica da agroturizam cijele Sisačko-moslavačke županije nakon duljeg progresivnog razdoblja bilježi pad posljednjih godina. Kontinuirani rast broja subjekata u agroturizmu tijekom posljednjih petnaestak godina¹ zaustavljen je 2013. kada se pojedina obiteljska poljoprivredna gospodarstva prestaju baviti turizmom kao dodatnom djelatnošću. To je uvjetovano gospodarskom krizom, ali i uvođenjem fiskalizacije čime su otežani uvjeti poslovanja.

U tablici 2 prikazani su podaci koji se odnose na smještajne kapacitete u agroturizmu Sisačko-moslavačke županije krajem 2014. godine. Od ukupno 27 turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava koja na području Sisačko-moslavačke županije pružaju usluge smještaja, na petrinjskom su području svega tri ili 11%, dok ih je, primjerice, na kutinskom području 14 ili 52%. Na području Sisačko-moslavačke županije još je 20 turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava koja nemaju mogućnost smještaja, ali pružaju druge turističke usluge kao što su berbe plodova, jahanje i sl. Najveći broj turističkih seoskih

¹ Operativni plan poticanja malog gospodarstva, turizma, infrastrukture i komunalnih poslova u Sisačko-moslavačkoj županiji tijekom 2013. godine, 2012.

obiteljskih gospodarstava je u sjevernim (razvijeni-jim) dijelovima županije, odnosno na prostoru moslavačkih prigorja te u dijelovima Sisačke Posavine i Lonjskog polja. Dodatno zabrinjava činjenica da su na petrinjskom području posve izostala poljoprivredna trgovačka društva i obrti koji bi se uz svoju osnovnu djelatnost bavili i turizmom, a nema niti domaćinstava koja bi pružala usluge smještaja.

Strategija razvoja turizma Sisačko-moslavačke županije za razdoblje 2014.-2020. definitivno ističe Sisačko-moslavačku županiju kao regiju ruralnog i agroturizma, ali je naglasak na prostoru Lonjskog polja dok se Banovina (s petrinjskim krajem) posebno ne izdvaja.

TABLICA 2: BROJ SUBJEKATA SA SMJEŠTAJNIM KAPACITETIMA U AGROTURIZMU SISAČKO-MOSLAVAČKE ŽUPANIJE 2014. GODINE

Područje (bivša općina)	Broj subjekata			
	OPG-TSOG	Domaćinstvo	Obrt	Trgovačko društvo
Sisak	6	7	2	1
Kutina	14	8	4	3
Novska	-	7	3	1
Glina	3	-	-	-
Petrinja	3	-	-	-
Hrv. Kostajnica	1	-	1	-
Ukupno	27	22	10	5

Izvor: Ured državne uprave u Sisačko-moslavačkoj županiji, Služba za gospodarstvo

Na ruralnom području petrinjskog kraja tri su turistička seoska obiteljska gospodarstva koja uz ostale turističke usluge pružaju i usluge smještaja. TSOG Tišinić nalazi se u mjestu Taborište, udaljenom pet kilometara od Petrinje, u neposrednoj blizini cestovne prometnice Petrinja - Hrvatska Kostajnica. Drugo gospodarstvo ovog tipa, TSOG Kardaš, smješteno je u pokupskom dijelu u selu Mala Gorica uz glavnu prometnicu koja Petrinju povezuje sa Zagrebom. Treće turističko seosko obiteljsko gospodarstvo je ruralna kuća za odmor Jekić. Nalazi se u Banskom Grabovcu, u brežuljkastom području između Hrastovičke i Zrinske gore, i najudaljenije je od Petrinje.

3. METODOLOGIJA

Podaci o stavovima vlasnika turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava prikupljeni su metodom strukturiranog intervjua licem u lice 11. i 12. lipnja 2014. godine. Na temelju relevantne literature (Saulle, 2004; ERIC/AC Staff, 2007; Erstić i sur. 2011.; Ružić, 2011.; Svrznjak i dr., 2011) priređena su pitanja za intervju. Prvim dijelom intervjua prikupljeni su opći podaci o turističkom seoskom obiteljskom gospodarstvu, drugi dio odnosio se na ruralni i agroturizam petrinjskog kraja, a pitanja u trećem dijelu

bila su vezana uz turističku djelatnost seoskog obiteljskog gospodarstva. Pritom su korišteni sljedeći formati pitanja: otvoreni tip (pogodno kod manjeg broja ispitanika), Fill-in-the-blank, binarni i višestruki izbor. Budući da su ruralni i agroturizam u petrinjskom kraju u začetku, strukturirani intervju je proveden s vlasnicima triju postojećih turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava.

U radu su korišteni i sekundarni izvori podataka: Strateški plan razvoja turizma destinacije Petrinja (2013), Strategija razvoja turizma Sisačko-moslavačke županije za razdoblje 2014.-2020. (2013/2014) te interna dokumentacija Ureda državne uprave Sisačko-moslavačke županije, Službe za gospodarstvo.

4. REZULTATI INTERVJUA

Sva tri turistička seoska obiteljska gospodarstva obuhvaćana strukturiranim intervjuom bave se agroturizmom manje od četiri godine. Na jednom gospodarstvu zaposleni su samo članovi obitelji, na drugom imaju jednog stalno zaposlenog radnika, dok je na trećem zaposleno šest stalnih i jedan sezonski radnik. Intervjuirani vlasnici slažu se da je lider agroturizma u petrinjskom kraju TSOG Tišinić na kojem je i najviše zaposlenih radnika. Agroturizam je ujedno jedini izvor prihoda na TSOG-u Tišinić, dok na preostala dva obiteljska gospodarstva ovaj oblik turizma pridonosi kućnom budžetu s udjelom manjim od 10%.

Vlasnici triju turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava iznijeli su svoje viđenje ruralnog i agroturizma u petrinjskom kraju. U glavne prednosti za njihov razvoj navode prirodne ljepote Banovine, čist zrak, zdravu hranu, blizinu Kupe i Petrinjčice, šume i gore u okolici, spomenike kulture i stare zanate. Dok jedan ispitanik smatra kako u petrinjskom kraju gotovo da nema nedostataka za razvoj ruralnog i agroturizma, preostala dva ispitanika kao nedostatke navode nedovoljan interes gradskih i županijskih vlasti, ali i nedovoljan interes stanovništva. Iako se ispitanici slažu da su ruralni i agroturizam petrinjskog kraja tek u začecima te da ne zauzimaju značajnije mjesto u njegovu gospodarstvu, ovi bi oblici turizma prema njihovu mišljenju mogli uz određene uvjete pridonijeti gospodarskom razvoju kraja.

Ispitanici se slažu da su ruralni i agroturizam u petrinjskom kraju slabije razvijeni u odnosu na druge dijelove Sisačko-moslavačke županije, naročito u usporedbi s Lonjskim poljem i Moslavinom. Kao glavne razloge navode veći interes tamošnjeg stanovništva za ovu vrstu turizma, bolju promidžbu te raniji početak bavljenja ruralnim turizmom.

Nakon što su izneseni stavovi o ruralnom i agroturizmu petrinjskog kraja, od ispitanika se tražilo da odgovore na niz pitanja koja se tiču turističke djelatnosti na vlastitom turističkom seoskom obiteljskom gospodarstvu. Najprije su se nastojali utvrditi motivi vlasnika za bavljenje turizmom. Na jednom turističkom seoskom obiteljskom gospodarstvu je glavni

motiv za bavljenje agroturizmom bio plasman vlastitih poljoprivrednih proizvoda (npr. jabuka, rakije, pekmeza), na drugom se krenulo iz hobija, a na trećem uslijed odlaska vlasnika u mirovinu.

TSOG Tišinić je najznačajnije turističko seosko gospodarstvo u petrinjskom kraju koje godišnje posjeti oko četiri tisuće turista i na kojem se ostvaruje stotinjak noćenja. Raspon posjetitelja je prilično širok - od obitelji s djecom i lokalnih stanovnika, umirovljenika, poslovnih ljudi i njihovih partnera do školskih ekscurzija. TSOG Tišinić posjećuju turisti iz cijele Hrvatske pa i šire. Preostala dva gospodarstva bilježe višestruko manji broj posjetitelja i noćenja (uglavnom su to privatni posjeti iz grada i regije). Posjetitelja je najviše u toploj polovici godine, od proljeća do jeseni.

Na sva tri turistička seoska obiteljska gospodarstva pružaju se usluge smještaja i ugostiteljstva. Vlasnik TSOG Tišinić usto navodi razgledavanje mini zoološkog vrta te organizaciju proslava za razne prigode. Vlasnik TSOG Jekić ističe i sudjelovanje posjetitelja u domaćoj proizvodnji, a vlasnik TSOG Kardaš razgledavanje izložbe starih zanata (kovač, mlinar, kolar), edukativne radionice (od zrna do pogače, pečenje rakije, pripremanje zimnice), ubiranje ljetine (berba grožđa, šljiva, jabuka, krušaka, gljiva, kestena), jahanje konja, lov u lovištu te vožnju čamcem po rijeci Kupi. Na sva tri turistička seoska gospodarstva posjetitelji najviše traže ugostiteljske usluge, a na TSOG Tišinić i razgledavanje zoološkog vrta.

Na pitanje iskorištavaju li prirodne i kulturne resurse u svom okružju kako bi privukli turiste, samo je jedan ispitanik odgovorio potvrdno navevši plovību Kupom, ribolov, šetnju uređeni stazama i šumama. Preostala dva ispitanika na svom gospodarstvu ne pružaju navedene usluge jer nedostaje vodiča koji bi turiste vodili u razgledavanje kulturnih i prirodnih znamenitosti.

Institucije s kojima turistička seoska obiteljska gospodarstva najviše surađuju jesu Turistička zajednica Grada Petrinje i Gradska uprava, a značajna se suradnja odvija i s Uredom državne uprave u Sisačko-moslavačkoj županiji, Ministarstvom turizma i Ministarstvom poljoprivrede. Iako su prethodno istaknuli da interes gradskih i županijskih vlasti za agroturističku djelatnost nije zadovoljavajući, ispitanici su suradnju s institucijama ocijenili razmjerno visokim ocjenama. Na skali od 1 do 5 suradnja s institucijama ocijenjena je prosječnom ocjenom četiri (4).

Nedostatak financijskih sredstava često se ističe kao jedna od glavnih prepreka za bavljenje agroturizmom i proširenje postojeće turističke ponude. Ispitanici su istaknuli i nedostatak turističke agencije koja bi usmjeravala turiste prema obiteljskim gospodarstvima.

Nekoliko pitanja odnosilo se na viđenje vlastitog turističkog seoskog obiteljskog gospodarstva u budućnosti. Iako se sva tri intervjuirana vlasnika namjeravaju i u budućnosti baviti agroturizmom, svega jedan planira proširiti turističku ponudu (vlasnik TSOG Tišinić namjerava izgraditi nogometno i teni-

sko igralište, bazen i suvenirnicu). Jedan ispitanik očekuje pozitivne utjecaje ulaska Hrvatske u Europsku uniju na razvoj agroturizma i to zahvaljujući EU fondovima. Ostali su ispitanici izjavili da tijekom prve godine članstva u Europskoj uniji nisu uočeni pozitivni pomaci te da ih ne očekuju niti u nadolazećem razdoblju.

Načini promoviranja turističkog seoskog obiteljskog gospodarstva uglavnom nisu zadovoljavajući. Svega jedno gospodarstvo posjeduje internetsku stranicu i ima promotivne letke, dok se ostala dva promoviraju jedino putem društvenih mreža (Facebook).

5. ZAKLJUČAK

Nakon duljeg progresivnog razdoblja koje je obilježilo razvoj ruralnog i agroturizma Sisačko-moslavačke županije, a u određenoj mjeri i petrinjskog kraja, posljednjih godina ovaj oblik turizma uslijed otežanih uvjeta gospodarenja bilježi pad. Umjesto da obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG) uvode turističku djelatnost (TSOG), što je donedavno bio trend, postojeća turistička seoska obiteljska gospodarstva sve češće ovu djelatnost odjavljuju.

Unatoč postojanju prirodnih i kulturnih atrakcija i blizine petrinjskog kraja Zagrebu, demografskim resursima osiromašena i ostarjela regija, usto gospodarski nerazvijena i razmjerno prometno izolirana, zasad ne uspijeva značajnije pokrenuti turizam na seoskim obiteljskim gospodarstvima. U petrinjskom kraju nedostaje mladog i poduzetnog stanovništva koje bi bilo pokretač i nositelj agroturističke kao i drugih gospodarskih djelatnosti. U usporedbi s pojedinim dijelovima Županije - Lonjskim poljem i Moslavinom - ruralni i agroturizam ovdje su tek u povojima.

Imajući u vidu stavove vlasnika turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava, u nadolazećem bi razdoblju valjalo poraditi na poticanju poduzetničkog duha (preostalog) stanovništva, većem angažmanu gradskih i županijskih vlasti i korištenju EU fondova. Napore valja uložiti i u bolju prometnu dostupnost kraja, a postojeća turistička seoska gospodarstva trebaju poraditi na vlastitoj promidžbi. U svakom slučaju, turizam na seoskim obiteljskim gospodarstvima može potencijalno biti jedan od čimbenika društveno-gospodarske revitalizacije ruralnog dijela petrinjskog kraja.

LITERATURA

1. Baćac, R. (2011): Priručnik za bavljenje seoskim turizmom: Korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja. Zagreb: Ministarstvo turizma Republike Hrvatske
2. Bolfek, B., Jakičić, D., Lončarić, B. (2013): Mogućnosti razvoja turizma na ruralnom području Brodsko-posavske županije. *Oeconomica Jadertina* Vol I (73-87)

3. Boranić-Živoder, S., Kušen, E., Tomljenović, R. (2013): Strateški plan razvoja turizma destinacije Petrinja. Zagreb: Institut za turizam
4. Braičić, Z., Lončar, J. (2011): Unutarregionalni dispariteti u Sisačko-moslavačkoj županiji. *Geoadria* Vol XVI br. 1 (93-118)
5. Bučar, M. (2007): Prirodne znamenitosti Zrinske gore. *Petrinjski zbornik* Vol IX (115-126)
6. Čavrak, V. (2003): Neki elementi za program gospodarskog razvoja Petrinje. *Petrinjski zbornik* Vol V-VI (243-246)
7. Čurić, K. (2010): Agroturizam kao dodatne djelatnosti na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima. *Praktični menadžment* Vol 1 br. 1 (101-105)
8. Demonja, D., Ružić, P. (2010): Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima. Zagreb: Meridijani
9. Dovranić, T. (2003): Struktura i kretanje broja stanovnika Petrinje 1690.-2001. *Petrinjski zbornik* Vol V-VI (40-50)
10. ERIC/AC Staff (2007): Design Structured Interviews for Educational Research. *Practical Assessment Research and Evaluation* Vol V br. 12. Preuzeto 12. travnja 2014. sa stranice: <http://pareonline.net/getvn.asp?v=5&n=12>
11. Erstić, M., Mikuš, O., Mesić, Ž. (2011): Uloga agroturizma u socioekonomskom razvoju Zadarske županije - opažanja dionika ruralnih područja. *Agronomski glasnik* Vol LXXIII br. 4-5 (245-261)
12. Hrvatska gospodarska komora, Sektor za turizam i ugostiteljstvo (2002): Turizam na seoskim obiteljskim gospodarstvima: tko se, kako i zašto može baviti turizmom na seoskom obiteljskom gospodarstvu. Zagreb: Hrvatska gospodarska komora
13. Ilić, M., Orešić, D. (2000): Neki razvojni problemi Banije i sjevernog Korduna. U: Pejnović, D. (ur) *Drugi hrvatski geografski kongres*. Zagreb: Hrvatsko geografsko društvo (str. 295-314)
14. Interni podaci Ureda državne uprave u Sisačko-moslavačkoj županiji, Službe za gospodarstvo
15. Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja (2008): Strategija ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2008.-2013. godine. Zagreb: MPRRR
16. Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001. Zagreb: Državni zavod za statistiku
17. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima. Zagreb: Državni zavod za statistiku. Preuzeto 12. prosinca 2014. sa stranice: <http://www.dzs.hr>
18. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutnoj aktivnosti, starosti i spolu. Zagreb: Državni zavod za statistiku. Preuzeto 12. prosinca 2014. sa stranice: <http://www.dzs.hr>
19. Razvojna agencija Sisačko-moslavačke županije (2013/2014): Strategija razvoja turizma Sisačko-moslavačke županije za razdoblje 2014.-2020. Sisak: SIMORA. Preuzeto 18. studenog 2014. sa stranice: http://simora.hr/userfiles/file/Razv_strategije/turizam/STRATEGIJA_TURIZMA.pdf
20. Ružić, P. (2011): Ruralni turizam Istre. Pula: Institut za poljoprivredu i turizam Poreč
21. Saule, M. (2004): Rural Tourism As a Tool for Local development: Diagnosis of the French Area of Haute-Corrèze. Dissertation. Bournemouth: MA European Management, Bournemouth University. Preuzeto 16. travnja 2014. sa stranice: <http://www.du.se/PageFiles/5051/Saule%20thesis.pdf>
22. Sisačko-moslavačka županija (2012): Operativni plan poticanja malog gospodarstva, turizma, infrastrukture i komunalnih poslova u Sisačko-moslavačkoj županiji tijekom 2013. godine. Sisak: Sisačko-moslavačka županija. Preuzeto 23. svibnja 2014. sa stranice: <http://www.smz.hr/site/images/stories/gospodarstvo/14/oplan2014.pdf>
23. Svržnjak, K., Pugelnik, I., Kantar, S. (2011): Ograničavajući čimbenici razvoja ruralnog turizma Lonjskog polja. *Praktični menadžment* Vol II br. 2 (27-32)